

Monumentnummer*: 531892

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 30 januari 2015
Kadaster deel/nr 82962/116

Woonplaats* Vuren
Gemeente* West Betuwe
Provincie* Gelderland

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Vuren	S			1351
Vuren	S			1352
Vuren	S			42
Vuren	S			43
Vuren	S			751
Vuren	S			750
Vuren	S			596
Vuren	S			597
Vuren	S			28

Omschrijving**

Cluster 73.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

Ronde, in zwaar metselwerk uitgevoerde TOREN A, die de kern en het reduit van het Fort bij Vuren was en die deel uitmaakte van de afsluiting en verdediging van het (rivier)acces van de Waal en de noordelijke Waaloever, alsmede van annexe waterwerken. Torens op forten zijn tot in de jaren '60 van de 19e eeuw gebouwd, te beginnen in de Napoleontische Tijd; in Nederland - behoudens enkele uitzonderingen rond 1810 - echter pas vanaf omstreeks 1840, waarbij de inzichten van militair ingenieur J.G.W. Merkes van Gendt sturend waren. Nederlandse torens op forten hebben gewoonlijk een ongeveer cirkelvormig grondplan met een diameter van enkele

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

tientallen meters en ze waren gewoonlijk omgeven door een droge of een natte gracht. Ze zijn twee, drie of vier verdiepingen hoog en bestaan uit zwaar - meters dik - metselwerk. Uitgangspunt was dat de ronde vorm goed bestandig was tegen inslagen van kanonvuur, terwijl de defensieve kracht naar alle richtingen min of meer gelijkwaardig kon zijn. Door opstelling van ver reikend geschut bovenop de torens - waar tevens de uitkijk was gevestigd - dacht men in een gunstige verdedigende positie te verkeren. Voor de nabije(re) verdediging dienden (talrijke) schietgaten voor kanon- en geweevuur. Meerdere torens waren voorzien van een aarden dekking, mede waardoor ze als 'bomvrij' werden beschouwd. Het bomvrij zijn was een relatief begrip, dat gerelateerd was aan de inslagkracht van het vuur ten tijde van de bouw. Met de komst van geschut met getrokken loop en vooral van brisantgranaten, was het echter afgelopen met de torenforten: ze bleken toch tamelijk kwetsbaar, waren relatief gemakkelijke doelwitten en ze verloren hun defensieve vermogen dus binnen weinige jaren. Als gevolg hiervan zijn verschillende torens van hun hoogste verdieping(en) ontdaan en voorzien van aarden beschermingswallen, in de vorm van contrescarps, al of niet met een contrescarpgalerij. Wat bleef was hun functie als onderkomen voor manschappen en materieel. Bekende torens in de Nieuwe Hollandse Waterlinie zijn die te Weesp, het Fort Honswijk en het Fort bij Vuren. De meeste torens zijn opgenomen in met aarden werken en (natte) grachten omgeven aarden fortcomplexen, zoals ook die van het Fort bij Vuren.

Omschrijving

Aan de westzijde van het zuidelijk deel van het complex Fort bij Vuren ligt de op een ronde plattegrond gebouwde, bakstenen TOREN A - gebruikt als logies- en opslaggebouw - die de kern van de oudste aanleg vormt. De toren kwam tot stand in de jaren 1847-1849, nadat eerst aardwerken en een fundering waren gerealiseerd. Het metselwerk van de gevel is asymmetrisch uitgevoerd: de wanden aan de oostzijde zijn ongeveer tweemaal zo dik als die aan de westzijde. Er zijn twee bouwlagen; bij de modernisering rond 1875 is de toren verlaagd, waarbij de batterij en uitkijk zijn verwijderd. Bovenop het bouwwerk bevindt zich een metersdikke, min of meer vlakke aarden dekking. De toren heeft een diameter van ongeveer 40 m en is tegenwoordig ca. 10 m hoog. Rond de toren lag een ringvormige, natte gracht, waaruit de gevel direct oprees; bij de latere wijziging is deze gracht gedeeltelijk gedempt en is deze tussen toren en contrescarpgalerij vervangen door een ca. 4 m brede, halfronde lopende, open gang. De toren is rondom voorzien van een beperkt aantal schietgaten van verschillend type en formaat (voornamelijk schietsleuven en getoogde kanonschietgaten). De toegang, met een halfronde ontlastingsboog en met dubbele houten deuren, bevindt zich aan de westzijde.

Een centrale, ronde ruimte in de toren beslaat de volle bouwhoogte en wordt door een koepelvormig dak met centrale opening afgesloten. Deze hoge, ronde ruimte is omgeven door een brede gang, die leidt naar de overige, meest segmentboogvormig gedekte ruimten, zoals slaapvertrekken, verblijfsruimten en privaten. Hier zijn onder meer deuren, vensters en trappen bewaard gebleven.

Waardering

De TOREN A van het Fort bij Vuren is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Het betreft hier een onderdeel uit de periode 1841 -1864, namelijk een voorbeeld van een toren op een fort bij een rivieraccess, gebouwd naar inzichten van militair ingenieur J.G.W. Merkes van Gendt.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is relatief zeldzaam omdat het een goed voorbeeld is van een toren, die om militair-strategische redenen is verlaagd en die daarnaast is voorzien van een beschermende contrescarpgalerij.

* Het onderdeel is goed bewaard omdat talrijke kenmerkende onderdelen in exterieur en interieur behouden en herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Waarnemingspost (B)

Functie